

Дослідницька робота над розробкою засобів вдосконалення функціонування як порталу загалом так і його дизайну, методів семантизації комплексного гіпертексту такого інформаційного ресурсу, як e-ВУЕ дозволяють глибше зрозуміти сучасний стан розвитку цього цифрового продукту, визначити читацький запит та запити суспільства в науковій царині, напрями майбутніх його трансформацій тощо. Необхідність створення сучасного, загальнодоступного, електронного ресурсу, яким є «Велика українська енциклопедія», зумовлена як потребами формування інформаційного суспільства, так і розвитком знаннєвою парадигми. Особливої значущості робота над e-ВУЕ як сучасною енциклопедією, інтерактивною мультимедійною базою знань набуває в умовах повномасштабної війни Російської Федерації проти України.

3.2. ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ КОНТЕНТ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕФОРМАЛЬНОГО ТА ІНФОРМАЛЬНОГО НАВЧАННЯ (НА ПРИКЛАДІ e-ВУЕ)

Сучасний світ зазнає змін через динамічну трансформацію політичних, економічних, соціальних сфер життєдіяльності. Водночас поступ суспільства знань зумовлює значний розвиток українського інформаційного простору. Унаслідок перетворень в усіх сферах життя збільшуються обсяги наукової інформації, що, зокрема, призводить до кардинальних зрушень у поняттєво-термінологічному апараті різних наук. Власне термінологічні новації можуть спричинити так званий термінологічний вибух, що уособлює масову появу нових або осучаснених термінів²³. Для запобігання стихійності цього процесу й забезпечення точності поняттєво-термінологічного апарату кожної науки на науковців різних галузей, зокрема педагогічної, має бути покладено завдання зробити процес термінотворення науково обґрунтованим і керованим.

Вважаємо за доцільне наголосити, що виклики часу актуалізують прискорений розвиток енциклопедичної справи в Україні, особливо електронної енциклопедистики (створення електронних енциклопедій). Нам імпонує твердження М. Железняка про те, що розвиток електронної енциклопедистики є «стратегічно виправданим» для «посилення державницьких позицій у суспільстві та пропаганди української ідеї»²⁴ у контексті формування сучасного, відповідного до наявних загроз і викликів національного інформаційного простору України.

З метою конкретизації основних понять наукового пошуку наведемо визначення електронних видань та електронних енциклопедій (див. табл. 1).

Отже, здійснений аналіз напрацювань українських науковців дає підстави для висновку, що електронні енциклопедії — це електронні документи (групи документів) довідкового спрямування, що пройшли редакційно-видавничу підготовку, мають вихідні відомості та призначені для поширення в цифровому середовищі.

²³ Онуфрієнко О. В. Специфіка термінології досліджень з публічного управління: системний підхід // Публічне адміністрування: теорія та практика: електронний збірник наукових праць. 2018. № 1 (19). URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-01\(19\)/6.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-01(19)/6.pdf).

²⁴ Железняк М. Українська електронна енциклопедистика: тенденції розвитку та місце в інформаційному просторі держави // Енциклопедичний вісник України. 2017. Вип. 8–9. С. 18.

Таблиця 1

Тлумачення електронних видань та електронних енциклопедій

Електронні видання, електронні енциклопедії	
Визначення	Автор, джерела
Електронні видання	
Самостійний (тобто може використовуватися незалежно від виробника, у тому числі через телекомунікаційні мережі), закінчений електронний ресурс, що вміщує електронний документ або групу документів, які пройшли редакційно-виробничу обробку й мають вихідні відомості, призначені для довготривалого зберігання, розповсюдження в незмінному вигляді, усі копії яких відповідають оригіналу	І. Антоненко, О. Баркова. (2004) ^I
Документ, що містить інформацію в електронній формі, призначений для розповсюдження в незмінному вигляді та має вихідні дані	С. Плахотнюк. (2009) ^{II}
Електронний документ, який пройшов редакційно-видавничу опрацювання, має вихідні відомості та призначений для розповсюдження в незмінному вигляді	ДСТУ 7157:2010 ^{III}
Електронні енциклопедії	
Електронний документ (група документів), як правило, у форматі вебсайту, що пройшов редакційно-видавничу підготовку, має вихідні відомості та призначений для розповсюдження в середовищі Інтернет у незмінному вигляді («онлайн-енциклопедія»)	НАН України; Інститут енциклопедичних досліджень. (2015) ^{IV}
Електронне довідкове видання, яке містить відомості з однієї, декількох чи всіх галузей знань та практичної діяльності, викладені у вигляді статей із можливим залученням таких елементів мультимедіа, як зображення, анімація, аудіо-та відеоматеріали тощо, а також має зручну (спрошену) систему пошуку та дає змогу переходити з однієї статті на іншу за допомогою гіперпосилань у тексті, розміщене на електронному носіїві інформації або в мережі Інтернет	Н. Черниш. (2015) ^V
Енциклопедії у форматі електронного видання (цифровий формат), що функціонують у цифровому середовищі	М. Железняк. (2017) ^{VI}

^I Антоненко І., Баркова О. Електронні ресурси як об'єкт каталогізації: історія питання, термінологія, форматне забезпечення // Бібліотечний вісник. 2004. № 2. С. 11–22.

^{II} Плахотнюк С. О. Електронне видання // Енциклопедія Сучасної України. 2009. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=17762.

^{III} Видання електронні: Основні види та вихідні відомості. ДСТУ 7157:2010. Київ : Держспоживстандарт України, 2010. 20 с. URL: https://ntb.pstu.edu/images/N-rabotniku/DSTU_7157_2010.pdf

^{IV} Методичні засади створення паперових і електронних енциклопедичних видань. Київ : Академперіодика, 2015. 252 с.

^V Черниш Н. Редагування енциклопедичних видань: теорія і практика. Львів : Світ, 2015. 236 с.

^{VI} Железняк М. Українська електронна енциклопедистика: тенденції розвитку та місце в інформаційному просторі держави // Енциклопедичний вісник України. 2017. Вип. 8–9. С. 18.

Як свідчить аналіз джерельної бази, узгодження українськомовної термінології конкретної предметної області є актуальним завданням української науки. Через динамічність розвитку предметної області виникають розбіжності у визначенні термінів та перекладі. Контент сучасних енциклопедій дає змогу виявляти загальноприйняті та узгоджені визначення, надані фахівцями й експертами. Водночас актуалізувалася необхідність обґрунтування вибору засобів формалізації відношень між поняттями, явного та однозначного визначень семантики таких відношень. Це зумовлює потребу надати перевагу інформаційним джерелам, що підтримують семантичну розмітку й дозволяють формалізувати семантичні властивості понять. Зазначене актуалізує доцільність використання реферованого видання «Велика українська енциклопедія» (далі — ВУЕ) та його портальної версії — e-ВУЕ (<https://vue.gov.ua>).

Зазначимо, що одна з основних цілей розроблення портальної версії ВУЕ — надання користувачам повсюдного доступу до контенту енциклопедії²⁵. Так, e-ВУЕ — це інтелектуальна інформаційна система, побудована на основі сучасних знання-орієнтованих технологій та оригінальних розробок; ресурс, для науково-інформаційного наповнення якого використовуються Wiki-технології, вільне програмне забезпечення MediaWiki²⁶ та його семантичне розширення Semantic MediaWiki — інноваційний проект

²⁵ Аніщенко О. В., Гладун А. Я., Ісмаїлова Л. Л. та ін. Інтелектуальна підтримка валідації результатів неформального та інформального навчання з використанням відкритих енциклопедичних ресурсів // Енциклопедія як глобальні медіа / За ред. А. М. Киридон. Київ : ДНУ «Енциклопедичне видавництво», 2020. С. 157–174. URL: https://ev.vue.gov.ua/wp-content/uploads/2022/01/Monohrafia_Medii.pdf

²⁶ MediaWiki. URL: <https://www.mediawiki.org/wiki/MediaWiki>

зі створення національної енциклопедії на основі сучасних засобів подання знань ВУЕ^{27,28,29}.

ВУЕ є універсальним науково-довідковим ресурсом, який містить довідкові матеріали практично з усіх галузей знань і виробничої діяльності, може застосовуватися для інтеграції інформаційних систем із різних наукових напрямів. У виданні викладено перевірені факти та експертні знання у формі рецензованих авторських статей. Інформація здебільшого унікальна та має певні ліцензії з прав використання. ВУЕ передбачає створення «сучасного компендіуму людських знань, який базується на виробленому досвідом провідних національних універсальних енциклопедій рівні», а також систематизацію й репрезентацію в доступних формах напрацювань попередніх поколінь³⁰.

Важливим є те, що ВУЕ формується завдяки спільним зусиллям співробітників Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво» та авторів із материкової та діаспорної України у двох версіях — як багатомне друковане видання (ВУЕ) та як сучасний довідковий онлайн-сервіс (e-ВУЕ). Науково-методичний супровід цього проекту забезпечують науковці НАН України³¹. Для зручності користувачів дизайн десктопної версії порталу повністю адаптовано до всіх мобільних пристроїв.

Принциповими відмінностями e-ВУЕ від відомих онлайн-довідників та енциклопедій (наприклад, Вікіпедії) є³² зорієнтованість на автор-

²⁷ Рогошина Ю. В. Сучасні Вікі-технології як основа керування знаннями в електронних енциклопедичних виданнях // Традиції та сучасні концепти енциклопедичної справи в Україні / За ред. А. М. Киридон. Київ : ДНУ «Енциклопедичне видавництво», 2018. С. 225–233. URL: <https://ev.vue.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/Traditions.pdf>.

²⁸ Davies J., Fensel D., van Harmelen F. Towards the Semantic Web: Ontology-driven Knowledge Management. Chichester : John Wiley & Sons Ltd, 2005. 288 p.

²⁹ Krötzsch M., Vrandečić D., Völkel M. Semantic MediaWiki // International semantic web conference. Berlin : Springer, 2006. P. 935–942. URL: https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/11926078_68.pdf

³⁰ Андон П. І., Рогошина Ю. В., Гришанова І. Ю., Резніченко В. А., Киридон А. М., Арістова А. В., Тищенко А. О. Досвід використання семантичних технологій для створення інтелектуальних веб-енциклопедій (на прикладі розробки порталу e-ВУЕ) // Проблеми програмування. Моделі і засоби систем баз даних та знань. 2020. №2–3. С. 246–257.

³¹ Енциклопедичний контент і виклики сучасного світу. Наукова конференція // Укрінформ. 2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2804935-enciklopedicnij-kontent-i-viklik-i-sucasnogo-svitu-naukova-konferencia.html>

³² Рогошина Ю. В. Проблеми використання онтологічного аналізу для подання знань у Wiki-ресурсах // Проблеми програмування. 2019. № 2. С. 17–37.

ські статті, у яких викладено оригінальний та якісний контент, підготовлений експертами у відповідних галузях; наявність складної системи семантичних відношень між гаслами, що базуються на наборах ієрархій категорій та семантичних властивостей; рецензованість гасел, що забезпечує більший рівень об'єктивності й довіри до поданої інформації.

Серед особливостей e-ВУЕ науковці виокремлюють і такі³³:

- підготовка статей до публікації має чіткий технологічний алгоритм;
- у підготовці контенту беруть участь територіально розподілені виконавці;
- e-ВУЕ як наукове видання надає перевірені факти й експертні знання у форматі рецензованих авторських статей;
- інформація здебільшого унікальна та має певні ліцензії з прав використання;
- окрім тексту, сторінки можуть містити різні типи мультимедійного контенту (зображення, відео, аудіо тощо) та посилання на інші достовірні джерела;
- для подання контенту застосовуються Wiki-технології, розширені спеціалізованими програмними рішеннями, які використовують сучасні технології керування знаннями, стандарти Semantic Web, елементи штучного інтелекту, онтологічного аналізу, інтелектуального пошуку тощо.

Результати здійсненого аналізу наукових джерел дають підстави для стверджувати, що e-ВУЕ може використовуватися як надійний довідковий ресурс. Для того, щоб енциклопедичне видання можна було використовувати як джерело інформації для інтеграції інтелектуальних застосувань від різних розробників, воно має відповідати таким вимогам: містити якісну, актуальну й перевірену експертами інформацію; внесення змін до статей має виконуватися лише уповноваженими особами, що запобігатиме появі тимчасових помилок, характерних для Вікіпедії; інформація, представлена в енциклопедії, має охоплювати ті предметні області, до яких відносяться окремі застосування, хоча б на верхньому рівні абстрагування, щоб відображати відношення та зв'язки між базовими поняттями цих застосувань; інформація має бути оприлюднена в електронній формі для надання вільного

³³ Андон П. І., Рогошина Ю. В., Гришанова І. Ю., Резніченко В. А., Киридон А. М., Арістова А. В., Тищенко А. О. Досвід використання семантичних технологій для створення інтелектуальних веб-енциклопедій (на прикладі розробки порталу e-ВУЕ) // Проблеми програмування. Моделі і засоби систем баз даних та знань. 2020. №2–3. С. 248.

доступу до гасел; здобуття знань за допомогою інформаційного ресурсу має підтримуватися вбудованими засобами та не вимагати від користувачів спеціальних знань і додаткового програмного забезпечення; знання мають генеруватися в загальноприйнятих форматах, які забезпечують повторне використання отриманої інформації зовнішніми інформаційними системами³⁴.

У контексті зазначеного вище на сучасному етапі розвитку освіти й науки особливого значення набуває діяльність освітян і науковців у царині української енциклопедистики, зокрема участь в енциклопедичних проєктах НАН України з метою наукового обґрунтування й візуалізації науково-термінологічного апарату педагогічної освіти й освіти дорослих. Понятійно-термінологічний апарат теорії та практики освіти дорослих перебуває на стадії трансформації через процеси формування сучасної української термінології³⁵. Не є винятком і проблема визнання результатів неформального й інформального навчання. Понятійно-термінологічна невизначеність і неоднозначність тлумачення низки основних понять негативно позначаються на розвитку термінологічного апарату тієї чи тієї досліджуваної проблеми.

Повномасштабна війна РФ проти України загострила багато проблем, серед яких — працевлаштування й зайнятість населення України на вітчизняному й міжнародному ринках праці. Це посилює також актуальність і нагальність розроблення механізму офіційного визнання часткових кваліфікацій у системі формального, неформального та інформального навчання як інструмента зниження негативного впливу від безробіття³⁶, необхідність систематизації та унормування відповідної термінології. 2020 р. нами розпочато конкретизацію, уточнення науково-термінологічного апарату проблеми визнання результатів неформального та ін-

формального навчання. Так, для публікації в е-ВУЕ підготовлено статті: «Інформальна освіта», «Неформальна освіта», «Результати навчання», «Валідація результатів навчання». Наведемо фрагменти цих статей.

Інформальна освіта (англ. Informal education) — вид освіти, що передбачає самоорганізоване здобуття людиною певних компетентностей під час повсякденної діяльності, пов'язаної з громадською, професійною або / та іншими активностями, родиною, дозволяям тощо. Інформальна освіта передбачає індивідуальну пізнавальну діяльність людини в культурно-освітньому середовищі впродовж життя; не має вікових, професійних, інтелектуальних обмежень щодо її здобувачів. Інформальна освіта охоплює навчальну діяльність на робочому місці, у місцевій громаді, за місцем проживання й у повсякденному житті загалом. Спрямованість інформальної освіти визначають самостійно, родиною, соціумом. Основні характеристики інформальної освіти: позаінституційна, цілеспрямована, необов'язково систематична, переважно спланована, не обмежена формальними, змістовими, часовими параметрами. Інформальна освіта менш організована і структурована, ніж формальна й неформальна освіта; є додатковим та / або альтернативним видом навчання впродовж життя. Повна версія статті розміщена в е-ВУЕ³⁷.

Неформальна освіта (англ. Non-formal education) — вид освіти, що уособлює організовану провайдером освітніх послуг навчальну діяльність здобувачів освіти, яка не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти. Може завершуватися присвоєнням професійних та / або присудженням часткових освітніх кваліфікацій. Є додатковою та / або альтернативною щодо формальної освіти у структурі навчання впродовж життя. Неформальна освіта не має вікових, професійних, інтелектуальних та інших обмежень щодо її здобувачів. Цільовою аудиторією неформальної освіти можуть бути представники різних вікових, соціальних та інших груп. Неформальна освіта передбачає процес навчання, виховання, розвитку дітей, молоді та дорослих поза закладами формальної освіти в умовах вільного вибору варіативних, гнучких навчальних програм, результатом якого є досягнення визначених особистісних і професійних цілей. Неформальна освіта — складник національних систем освіти, що ґрунтується на засадах приватно-державного партнерства. Повна версія статті розміщена в е-ВУЕ³⁸.

³⁷ Аніщенко О. В., Прийма С. М. Інформальна освіта // Велика українська енциклопедія. 2020. URL: https://vue.gov.ua/Інформальна_освіта

³⁸ Там само.

³⁴ Аніщенко О. В., Гладун А. Я., Ісмаїлова Л. Л. та ін. Інтелектуальна підтримка валідації результатів неформального та інформального навчання з використанням відкритих енциклопедичних ресурсів // Енциклопедія як глокальні медіа / За ред. А. М. Киридон. Київ : ДНУ «Енциклопедичне видавництво», 2020. С. 157–174. URL: https://ev.vue.gov.ua/wp-content/uploads/2022/01/Monohrafia_Medii.pdf

³⁵ Аніщенко О. В. Звіт про результати науково-дослідної роботи з теми «Теоретико-методичні засади розвитку освіти різних категорій дорослого населення» (ПК № 0117U001071, 2017-2019) за 2017 рік // Звіт про діяльність Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України за 2017 рік. Київ : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України, 2017. С. 12. URL: http://ipood.com.ua/data/zvity/2017_zvit.pdf

³⁶ Прийма С. М. Інформаційна система визнання результатів неформального та інформального навчання // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. 2022. Вип. 1 (21). С. 34–47.

Результати навчання (англ. learning outcomes) — опис досягнень, компетенцій здобувача освіти, які, згідно з очікуваннями, уособлюють те, що знатиме, розумітиме та / або зможе продемонструвати / зробити здобувач після завершення навчання. Виражаються у знаннях, уміннях, навичках, способах мислення, поглядах, цінностях, особистісних якостях, набутих в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити й виміряти та які здобувач освіти здатен продемонструвати після завершення освітньої програми (програми результати навчання) або окремих освітніх компонентів. Результати навчання зазвичай містять опис наявності навченості в таких сферах: когнітивній (знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінка), афективній (відносини, почуття, цінності), психомоторній (фізичні навички). Результати навчання враховуються під час здійснення процедур оцінювання якості освіти, акредитації освітніх програм і закладів вищої освіти, у процесах перевірки достовірності та визнання кваліфікацій. Визнання результатів навчання, здобутих в умовах неформальної та інформальної освіти, уможливує здобуття повної або часткової кваліфікацій. Повна версія статті розміщена в e-VUE³⁹.

Валідація результатів навчання (від англ. validation — визнання дійсним, підтвердження відповідності, набуття законності, з лат. validus — міцний, сильний) — підтвердження компетентним органом факту, що вміння, знання та навички, здобуті людиною в умовах формальної освіти, неформальної освіти та інформальної освіти, оцінені відповідно до визначених критеріїв і відповідають вимогам стандарту освіти. Одна з форм визнання результатів навчання. Основна мета валідації результатів навчання — надати можливість усім громадянам підтвердити знання, вміння та навички, які вони набули внаслідок навчання, професійної та інших видів діяльності, власних зусиль тощо. Валідація результатів навчання уможливує визнання результатів навчання, здобутих поза межами формальної освіти. Цілі валідації результатів навчання: сумативні (формальне визнання результатів навчання, незалежно від способів їх здобуття, шляхом видачі офіційних документів), формативні (ідентифікація результатів навчання без формального визнання для подальшого особистісного, професійного зростання). Повна версія статті розміщена в e-VUE⁴⁰.

³⁹ Аніщенко О. В., Прийма С. М. Результати навчання // Велика українська енциклопедія. 2020. URL: https://vue.gov.ua/Результати_навчання

⁴⁰ Аніщенко О. В., Прийма С. М. Валідація результатів навчання // Велика українська енциклопедія. 2020. URL: https://vue.gov.ua/Валідація_результатів_навчання

Вважаємо за доцільне додати, що в енциклопедичному словнику «Освіта дорослих» (2014 р.)⁴¹ опубліковано статті, у яких витлумачено сутність інформального навчання (В. Луговий, Ж. Таланова, О. Слюсаренко), інформальної освіти (С. Бабушко), неформального професійного навчання працівників (О. Василенко), неформальної освіти загалом (В. Луговий, Ж. Таланова, О. Слюсаренко) та освіти дорослих зокрема (О. Василенко), неформальної навчальної групи (О. Василенко). У виданні «Енциклопедія освіти» (2021 р.) викладено низку термінів і понять щодо формальної, неформальної, інформальної освіти дітей, молоді та дорослих⁴².

На наше переконання⁴³, зрушення в термінології зумовлені швидкими темпами розвитку сучасних досліджень, а також науково-технічними, соціально-політичними, економічними, історико-культурними та іншими чинниками, що свідчить про оновлення наукового знання. Необхідно об'єднати зусилля науковців для здійснення подальшої діяльності в царині української енциклопедистики, а також обґрунтування, конкретизації, уточнення, оновлення, розширення понятійно-термінологічного апарату андрагогіки.

За М. Железняком, «консолідація енциклопедичних знань в інформаційному суспільстві може розглядатися як засіб протидії в боротьбі за захист інформаційної безпеки держави»⁴⁴. Одним із варіантів такої консолідації «може бути створення електронної національної енциклопедії різними мовами, що поширюватиме у світі автентичні знання про Україну, українців і українську культуру, історію, традиції тощо, що забезпечить у міжнародному інформаційному просторі створення цілісної правдивої картини українського світу, зокрема й на противагу «руському міру»⁴⁵.

⁴¹ Освіта дорослих: енциклопедичний словник / Упоряд.: Н. Г. Протасова, Ю. О. Молчанова, Т. В. Куренна та ін. Київ : Основа, 2014. 496 с.

⁴² Енциклопедія освіти / Гол. ред. В. Г. Кремень. 2-ге вид., допов. та перероб. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.

⁴³ Аніщенко О. В., Прийма С. М., Рогушина Ю. В. Визнання результатів неформального та інформального навчання: енциклопедичний контент (на прикладі e-VUE) // Тенденції розвитку освіти дорослих в Україні та зарубіжжі: матеріали доповідей Звітної науково-практичної конференції Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Язюна НАПН України за 2019 рік (25–26 березня 2020 р.). Київ : ДКС-Центр, 2020. С. 9–13.

⁴⁴ Железняк М. Українська електронна енциклопедистика: тенденції розвитку та місце в інформаційному просторі держави // Енциклопедичний вісник України. 2017. Вип. 8–9. С. 18.

⁴⁵ Там само.